

00 000 Dossiertitel
INBRENG VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Binnen de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken hebben de onderstaande fracties de behoefte vragen en opmerkingen voor te leggen aan het kabinet over onder meer de geannoteerde agenda voor de NAVO ministeriële bijeenkomst op 6 en 7 april 2022

De voorzitter van de commissie,
Kuiken

Adjunct-griffier van de commissie,
Konings

Inhoudsopgave

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de SP-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de Groep Van Haga

Vragen en opmerkingen van de leden van de DENK-fractie

Vragen en opmerkingen van de leden van de Volt-fractie

II Antwoord / Reactie van het kabinet

III Volledige agenda

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de NAVO Ministeriële Bijeenkomst van 6 en 7 April 2022. Zij hebben hierover de volgende vragen en opmerkingen.

Rusland/Oekraïne

De leden van de VVD-fractie veroordelen de Russische invasie van Oekraïne. In de geannoteerde agenda geeft de Minister aan dat er tijdens de top niet alleen stil wordt gestaan bij de reactie van de NAVO op deze gebeurtenissen, maar er ook gekeken wordt naar welke verdere stappen nodig zijn. Ook wordt vooruit geblikt op wat dit zou kunnen betekenen voor de verhouding met Rusland. Kan de Minister aangeven wat er volgens hem nog meer gedaan kan worden dan de huidige inspanningen van de NAVO? Zijn de NAVO-landen voornemens om materiële militaire steun aan Oekraïne te blijven geven en daarbij waar nodig onderling samen te werken en af te stemmen. Steunt de Minister de mogelijke inzet van NAVO-landen om zwaardere wapens te leveren?

De VVD-fractieleiden willen het belang van het versterken van met name de oostflank van het NAVO-grondgebied benadrukken. Welke initiatieven hiertoe verwacht de Minister te bespreken tijdens deze top?

NAVO 2030/Strategisch Concept

De VVD-leden zijn verheugd om te lezen dat er vooruitgang wordt geboekt met het strategisch concept. Deze leden delen de mening van het kabinet dat er moet worden vastgehouden aan alle kerntaken van de NAVO. De recente inval van Rusland in Oekraïne laat zien dat de veiligheidssituatie aan de randen van het NAVO-gebied substantieel veranderd. Een sterke NAVO is cruciaal voor onze veiligheid. Het strategisch concept moet inspelen op deze veranderde situatie en de eerste geleerde lessen van de Russische invasie van Oekraïne meenemen. De VVD-fractieleiden erkennen daarbij de noodzaak om in dialoog te blijven en te werken aan een lange termijn perspectief. Het is echter ook goed mogelijk dat Rusland de komende jaren haar agressie richting voormalige staten van de Sovjet-Unie en andere landen in Europa verder zal opvoeren. Ook met dat scenario dient het concept rekening te houden. Deelt de Minister deze mening? Op welke manier kan Nederland zich daarvoor inzetten?

De leden van de VVD zien de NAVO als bewezen en effectief vehikel voor het bevorderen van samenwerking tussen landen om de collectieve veiligheid te garanderen. Deelt de Minister die visie? Hoe draagt het

strategisch concept eraan bij dat deze samenwerking verder wordt vormgegeven?

Kan de Minister aangeven of en hoe (groepen) lidstaten een meer regionale focus zullen kiezen? Welke rol krijgt Nederland hierin? Hoe verhoudt zich dat tot bestaande initiatieven als het Framework Nations Concept. Krijgt deze focus ook zijn weerslag in de toedeling van gevraagde capaciteiten van lidstaten?

De VVD-leden steunen de aandacht voor nieuwe technologieën. Kan de Minister toezeggen dat er hierbij ook aandacht komt voor het behoud van een kwalitatieve voorsprong door NAVO-landen? Wordt hierbij ook een link gelegd met de sessie over samenwerking met gelijkgezinde landen in Azië en Oceanië? Kan de NAVO als vehikel dienen voor samenwerking met deze landen om technologisch superieur te blijven ten opzichte van Rusland en China?

Het is belangrijk dat het strategisch concept voor het volgende decennium ook aandacht besteedt aan de groeiende dreiging van China. De leden van de VVD-fractie lezen dat het uitgangspunt hiervoor is dat China een partner, economische concurrent en strategisch rivaal is. We zien echter dat China steeds minder een partner is en steeds meer een strategisch rivaal, bijvoorbeeld door de opstelling die het land neemt ten opzichte van de Russische invasie van Oekraïne. Deelt de Minister deze mening? Op welke manier wordt hier rekening mee gehouden in het strategisch concept?

Georgië en Oekraïne

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van het voornemen om tijdens de NAVO ministeriële te spreken over de veiligheid van de regio rondom Oekraïne en Georgië. In de brief wordt aangegeven dat landen in de directe nabijheid van de NAVO die kwetsbaar zijn voor ondermijning en militaire agressie van Rusland extra aandacht krijgen. Kan de Minister verder toelichten welke maatregelen er besproken worden? Kan de Minister aangeven hoe de recente gezamenlijke NAVO-Georgië oefeningen zijn verlopen?

NAVO-partners in Azië en Oceanië

De leden van de VVD-fractie zijn verheugd om te lezen dat het kabinet samenwerking met de partners in Azië en Oceanië essentieel acht. Wat wordt concreet bedoeld met «steeds meer een wereldwijd perspectief»? Hoe zou deze samenwerking met partners in Azië en Oceanië volgens het kabinet concreet vorm moeten krijgen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de geagendeerde stukken voor de NAVO ministeriële bijeenkomst van 6 en 7 april 2022. Deze leden hebben nog enkele vragen aan de Minister.

De leden van de D66-fractie zijn bezorgd over de oorlog in Oekraïne. Hoe oordeelt de Minister over de huidige situatie omtrent het leveren van wapens aan Oekraïne? Wordt er naar het inzien van de Minister genoeg gedaan of kan de Minister zonder te specificeren aangeven dat er meer gedaan kan worden? Zo ja, kan de Minister toezeggen hiervoor te pleiten bij de aankomende raden? Kan de Minister ingaan op het idee om de S300 luchtdoelraketsystemen van Slowakije of Turkije te leveren aan Oekraïne?

De herpositionering van de Nederlands-Duitse patriotluchtafweersystemen zou hier in het geval van Slowakije een mogelijkheid voor moeten bieden.

De leden van de D66-fractie zijn benieuwd naar de verhoogde kansen tot humanitaire hulp aan Oekraïne. Hoe oordeelt de Minister over de recente diplomatieke ontwikkelingen betreffende afspraken over humanitaire corridors? Welke belemmeringen vinden er hier plaats? Wat kunnen de verschillende NAVO-partners doen om deze belemmeringen volgens de Minister te mitigeren? Wat doet Nederland hierbij? Hoe oordeelt de Minister verder over de recente diplomatieke ontwikkelingen rondom een mogelijke evacuatieoperatie voor de mensen die vast zitten in Marioepol en andere omliggende steden en dorpen in door Rusland bezet gebied? Hoe zou een dergelijke evacuatie operatie er volgens de Minister uit zien? Wat zijn de mogelijke risico's bij een dergelijke evacuatie?

De leden van de D66-fractie achten de mogelijke rol van het Rode Kruis in deze oorlog als zeer belangrijk. Hoe zet Nederland zich op dit moment in om het Rode Kruis te ondersteunen in Oekraïne? Hoe denken haar NAVO-partners over deze rol en hoe zetten deze landen zich daarvoor in? Deelt de Minister de mening van deze leden dat een dergelijke evacuatiemissie de meeste kans van slagen heeft als het Rode Kruis een grote rol toebedeeld krijgt?

De leden van de D66-fractie hechten een grote waarde aan het slimmer en strategischer inzetten van sancties, waarbij concrete eisen en doelstellingen worden gekoppeld aan onze sancties. Deze leden constateren dat de huidige sancties nog niet ingebed zijn in een politieke strategie. Hoe oordeelt de Minister over deze constatering? Hoe denkt de Minister de strategische werking van sancties te verbeteren in NAVO-verband? Hoe denken haar NAVO-partners hierover? Hoe kunnen we deze sancties beter koppelen aan strategische doelen, zoals het verbeteren van humanitaire corridors of het bevorderen van humanitaire evacuatiemogelijkheden? Welke sancties willen de Minister en haar NAVO-partners Poetin in het vooruitzicht stellen bij verdergaand geweld tegen burgers? Hoe kunnen we Poetin door middel van de strategische communicatie tot bepaalde keuzes dwingen? Hoe denkt de Minister over het mogelijk in het vooruitzicht stellen van het gedeeltelijk afschalen van sancties in ruil voor gewenste Russische acties? Kan de Minister een update geven over de uitvoering van motie Sjoerdsma c.s. (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1763) over het doorlichten van de sanctiewetgeving en het instellen van een meldplicht voor bedrijven en entiteiten? Kan de Minister daarbij ook ingaan op de sanctie-eenheid die na de begrotingsbehandeling in het najaar is ingesteld conform amendement Sjoerdsma c.s. (Kamerstuk 35 925-V, nr. 14)? Is deze eenheid volledig bemand en heeft deze voldoende capaciteit om de internationale sanctiepakketten op de juiste manier te implementeren en te handhaven? Kan de Minister tot slot een update geven over de afspraken die er tussen NAVO-bondgenoten worden gemaakt over de implementatie en naleving van sancties? Welke rol speelt de NAVO daarbij?

De leden van de D66-fractie zijn benieuwd naar de diplomatieke ontwikkelingen rondom de oorlog in Oekraïne. In hoeverre is er zowel bilateraal als multilateraal contact met China om de beëindiging van deze oorlog te bespoedigen? Op welke manier denkt de Minister zowel in bilateraal als in coalitieverband China te overtuigen dat het in hun eigen belang is om druk uit te oefenen op Rusland om deze oorlog te beëindigen? Deze leden constateren dat Turkije een actieve en bemiddelende rol probeert te spelen. Hoe kunnen de rest van de NAVO-bondgenoten Turkije hierbij

ondersteunen en tegelijkertijd invloed uitoefenen op mogelijke uitkomsten?

De leden van de D66-fractie kijken met belangstelling naar de hernieuwde versie van het Strategisch Concept (SC). Welke elementen van het SC zijn voor de Minister het belangrijkste? Hoe zorgt de Minister ervoor dat deze elementen terugkomen in de eindversie? Is de Minister het met deze leden eens dat de lidstaten van de Europese Unie binnen de NAVO het eigen grondgebied zelfstandig moet kunnen verdedigen? Zo ja, welke concrete stappen gaan er binnen NAVO-verband gezet worden om dit te realiseren? Hoe zal dit element verwerkt worden binnen het Strategisch Concept?

Deze leden hechten een grote waarde aan de nauwe NAVO-EU-samenwerking en onderstrepen de positie van de Nederlandse regering dat dit een speerpunt van het Nederlandse veiligheidsbeleid is. Hoe gaat de Minister ervoor zorgen dat dit speerpunt gewaarborgd is binnen het Strategisch Concept? Hoe wordt de interoperabiliteit tussen de NAVO en de EU verbeterd? Hoe gaat de Minister bijdragen om de militaire standaarden binnen NAVO-verband verder te stroomlijnen? Hoe kan gezamenlijke Europese defensie inkoop en aanbesteding hier een grotere rol in spelen? Is de Minister het met deze leden eens dat we de inrichting en gezamenlijke investeringen betreffende het Strategisch Concept vanuit een top-down benadering zouden moeten invullen, zodat verdere versnippering en protectionisme niet leidt tot inefficiëntie van de collectieve defensiemachten? Zo ja, op welke concrete manier denkt hij deze benadering binnen NAVO-verband in te vullen? Is de Minister het verder met deze leden eens dat multilaterale gezamenlijke investeringen en aanbestedingen preferabel zijn boven bilaterale gezamenlijke investeringen en aanbestedingen binnen NAVO-verband?

De leden van de D66-fractie achten de groeiende samenwerking tussen de NAVO en landen in Azië van groot belang. Hoe zal de samenwerking met landen als Australië, Japan, Nieuw-Zeeland en Zuid-Korea vorm krijgen in de uitwerking van het Strategisch Concept? Wat is de Nederlandse positie hierbij? Wordt er bijvoorbeeld nagedacht over de uitrol van militaire samenwerkingsverbanden met deze landen? Zo ja, hoe? Speelt de potentiële dreiging van China in Azië verder een rol in deze samenwerking?

De leden van de D66-fractie hechten een grote waarde aan de veiligheid van landen als Georgië, Moldavië en Bosnië-Herzegovina. Op welke manier wordt er op dit moment samengewerkt met deze landen om hun veiligheid te waarborgen? Hoe kan de NAVO een rol spelen om de veiligheidssituatie binnen deze landen te verhogen?

De leden van de D66-fractie zijn benieuwd naar de positie van Zweden en Finland richting het NAVO-lidmaatschap. Kan de Minister een update geven over de huidige positie van deze landen en daarbij spelende diplomatieke ontwikkelingen? Staat de Nederlandse regering welwillend tegenover een potentiële toetreding van deze landen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie

Rusland/Oekraïne

Het is de leden van de PVV-fractie volstrekt duidelijk dat de vreselijk oorlog in Oekraïne op de korte en lange termijn enorme implicaties heeft voor het NAVO-bondgenootschap. Voor wat betreft de korte termijn is het niet meer dan logisch dat tijdens de bijeenkomst van 6 en 7 april 2022 weer gesproken gaat worden over de versterking van het verdragsgebied.

De leden van de PVV-fractie steunen de tot op heden genomen extra maatregelen en zullen de ontwikkelingen op dit punt met bijzondere interesse volgen. Wel willen de leden weten of er op dit punt – de versterking van het verdragsgebied – nog concrete nieuwe besluiten genomen gaan worden tijdens de bijeenkomst. Is dat het geval? Zo ja, om welke maatregelen gaat het en levert Nederland hieraan nog een extra bijdrage?

Een Nederlands Patriot-luchtafweersysteem zou gestationeerd worden op de luchtmachtbasis Sliac in Slowakije. Is dat systeem inmiddels gearriveerd en operationeel? In één van de eerdere regeringsbrieven staat dat de inzet van het luchtafweersysteem wordt afgestemd met Slowakije en Duitsland, en dat er nadere afspraken over worden gemaakt. Kan dit uiteindelijk betekenen dat het systeem in plaats van in Centraal-Slowakije, meer naar de grensregio wordt verplaatst bij een verdere escalatie van de oorlog in Oekraïne? Zo ja, wordt de Kamer er dan meteen over geïnformeerd?

Strategisch Concept

De NAVO-landen zijn voornemens om in juni een nieuw Strategisch Concept aan te nemen. De leden van de PVV-fractie zien, net als de regering, de noodzaak daarvan in. Ook het komende decennium moet het bondgenootschap de onaantastbare en onomstotelijke hoeksteen blijven van ons defensie- en veiligheidsbeleid, en dat kan alleen met een geactualiseerde strategische blik vooruit.

De leden zien op wat losse hoofdlijnen na, alleen niet wat de concrete Nederlandse inbreng wordt ten aanzien van het Strategisch Concept. Vanaf dit voorjaar starten de onderhandelingen erover. Op welke punten legt Nederland bij die onderhandelingen de nadruk? Zijn er concrete beleidswijzigingen die Nederland graag doorgevoerd wil zien, en die afwijken van het vorige Strategisch Concept? Zo ja, welke?

De leden van de PVV-fractie willen in ieder geval dat de focus komt te liggen op nieuwe plannen die de NAVO nog beter in staat stelt zijn kerntaak uit te voeren: de collectieve zelfverdediging. In dit kader willen de leden weten in hoeverre de toenemende dreiging van ballistische en hypersonische raketten in het nieuwe concept wordt opgenomen.

Zoals ook uit het dreigingsbeeld statelijke actoren blijkt, zijn er steeds meer landen – zoals Iran, Noord-Korea en China – die over toenemende capaciteiten beschikken op dit punt. Hoe gaat de NAVO zich het komende decennia verweren tegen deze raketdreiging? Hoe wordt dit verwerkt in het Strategisch Concept, en is er een rol weggelegd voor Nederland als het gaat om de aanschaf van luchtafweersystemen tegen dit type dreiging? Ziet Nederland een niche-capaciteit weggelegd voor onze krijgsmacht aangaande dit onderwerp?

Oekraïne en Georgië – gesprek met Ministers

In het verslag van de vorige NAVO ministeriële bijeenkomst staat dat de bondgenoten zich bij herhaling committerden aan de toezeggingen die aan Georgië en Oekraïne zijn gedaan in 2008: de controversiële Boekarest Verklaring. Volgens veel analisten wordt deze verklaring gezien als het breekpunt in de relatie tussen Rusland en de NAVO, omdat de toezegging werd gedaan dat Oekraïne en Georgië lid konden worden van de NAVO.

Inmiddels heeft de president van Oekraïne aangegeven dat hij wil praten over Oekraïense neutraliteit, wat inhoudt dat Oekraïne nu en in de toekomst geen lid wordt van de NAVO. Als Oekraïne inderdaad het NAVO-lidmaatschap laat vallen als onderdeel van de gesprekken met Rusland, betekent dit dan ook de definitieve ondergang van de Boekarest Verklaring? Wat betekent dit dan ten aanzien van de positie van de NAVO ten opzichte van Georgië?

NAVO-partners in Azië en Oceanië

De Ministers gaan tijdens de NAVO bijeenkomst met hun collega's uit de Indo-Pacific regio spreken over de gevolgen van de oorlog in Oekraïne. In de ogen van de leden van de PVV-fractie is zo'n gesprek niets waard als het niet gaat over de positie van Taiwan. Vorig jaar bevestigde de Taiwanese president dat Amerikaanse militairen het Taiwanese leger trainen. Ook levert de Verenigde Staten wapens aan Taiwan om de verdediging van het eiland op te krikken.

In hoeverre worden dit soort maatregelen besproken binnen het NAVO-bondgenootschap? Groeit het draagvlak bij bondgenoten om deze steunmaatregelen voor Taiwan, in NAVO-verband of bilateraal, op te schroeven?

Tot slot willen de leden van de PVV-fractie de regering vragen om een reactie op de laatste (ballistische) rakettest van Noord-Korea. Het zou gaan om een test met de Hwasong-17-raket. Dit is een raket waarvan experts stellen dat deze met gemak het NAVO-grondgebied kan bereiken. Kan dit door Nederland bevestigd worden? Wordt er binnen de NAVO gesproken over deze rakettest, en in hoeverre maken de ontwikkelingen op dit punt onderdeel uit bij het opstellen van een nieuw Strategisch Concept voor de NAVO?

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda voor de NAVO ministeriële bijeenkomst op 6 en 7 april 2022. Deze leden hebben nog enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de CDA fractie steunen de kabinetsinzet binnen de NAVO inzake de oorlog in Oekraïne. De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet of en hoe Rusland heeft gereageerd op het besluit van de NAVO om zich niet langer te houden aan de NAVO-Rusland-Akte van 1997.

De leden van de CDA-fractie lezen dat het volgende Strategisch Concept tijdens de Top in Madrid op 29 en 30 juni 2022 zal worden aangenomen. Terecht wordt gesteld dat de veiligheidssituatie in de wereld sterk is veranderd sinds het huidige Strategisch Concept in 2010 werd aangenomen. De recente inval van Rusland in Oekraïne heeft de veiligheidsstructuur van Europa verder ontwricht. Als reactie hierop hebben verschillende EU-NAVO bondgenoten besloten hun defensie uitgaven fors te verhogen. Deze leden vragen het kabinet in hoeverre deze ontwikkelingen in het Strategisch Concept 2030 worden verwerkt. De leden van de CDA-fractie onderschrijven het belang van een nauwe NAVO-EU samenwerking. De afgelopen weken is gebleken hoe belangrijk dit partnerschap is. Het kabinet geeft aan dat het eraan hecht de samenwerking duurzaam te bestendigen. De leden van de CDA-fractie vragen het kabinet hoe deze samenwerking in de toekomst structureel vorm gaat krijgen en waar verdere intensivering mogelijk is.

De leden van de CDA-fractie zien de noodzaak om te spreken met landen in de directe nabijheid van de NAVO die kwetsbaar zijn voor ondermijning en mogelijk militaire agressie vanuit Rusland. De leden van de CDA-fractie zijn benieuwd naar de inzet van de NAVO in dezen. Daarnaast zijn de leden van de CDA-fractie bezorgd over de situatie in Nagorno Karabach. Het Russische leger zegt dat het leger van Azerbeidzjan troepen heeft gestuurd naar een zone binnen de regio Nagorno-Karabach die valt onder de verantwoordelijkheid van Russische vredestroepen. Ook heeft Azerbeidzjan volgens Moskou vier droneaanvallen uitgevoerd in de regio. Kan het kabinet deze berichtgeving bevestigen vragen de leden van de CDA-fractie en kan de Minister aandacht vragen voor de situatie in Nagorno Karabach tijdens de NAVO ministeriële.

De leden van de CDA-fractie zijn blij dat de NAVO ook tijdens de Oekraïne-crisis intensief contact houdt met de NAVO partners in Azië en Oceanië. Deze leden vragen of ook dit overleg een structureel karakter kan krijgen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de SP-fractie

De leden van de SP-fractie volgen met interesse de ontwikkelingen in de NAVO.

De NAVO en de relatie met Rusland

Als gevolg van de Russische invasie in Oekraïne is de relatie NAVO-Rusland verwoest. Toch komt de vraag op, zeker in het licht van de ontwikkeling van een strategisch concept, hoe de NAVO de relatie met Rusland wil definiëren in de toekomst. Blijft een dergelijke positiebepaling van de NAVO buiten beschouwing, of heeft president Biden tijdens zijn toespraak in Polen toch een tipje van de sluier opgelicht? «Deze man mag niet meer aan de macht blijven», zei de Amerikaanse president over Poetin. Kan worden uitgesloten dat de NAVO uit is op regime-change in Rusland? Hoe dan ook geldt de vraag: wat wordt hoe dan ook de relatie tot Rusland?

De NAVO een eenheid

De ontwikkelingen sinds de oorlog hebben geleid tot de krachtig geplaatste stelling dat de NAVO één is. Ondanks de ogenschijnlijke juistheid van die stelling komt de vraag op over de positie van Turkije. NAVO-land Turkije doet niet mee aan de economische boycot van Rusland, maar is wel de onderhandelingschakel voor zowel Oekraïne als Rusland. Is de regering van mening dat Turkije zich moet aansluiten bij de boycot? Zal Turkije afzien van de Russische S-400 luchtafweerraket? Komt Turkije weer terug in het F-35-programma? Waarover hebben premier Rutte en Erdogan onderhandeld vorige week? Is er naar de indruk van de regering iets verbeterd in Turkije om een verbetering van de handelsbetrekkingen na te streven?

Ten aanzien van de versterking van militaire posities in Europa komt bij de SP-fractie de vraag op waar de 100.000 Amerikaanse militairen zijn, die volgens berichten in Europa zijn gelegerd. Wat zijn hun taken? In hoeverre passen ze in de NAVO-plannen, of zijn het Amerikaanse plannen die los staan van de versterking van de NAVO in Oost-Europa?

In het verslag van Minister Ollongren over de NAVO-raad voor Ministers van Defensie meldt zij het volgende: «In lijn met de wens van met name de Oost-Europese bondgenoten beziet SACEUR daarom of de NAVO over dient te gaan van de huidige vooruitgeschoven aanwezigheid (*forward presence*), naar een vorm van voorwaartse verdediging (*forward defence*)

aan de oostflank.» Besluitvorming over de langere termijn aanpassing van de collectieve afschrikkings- en verdedigingsfunctie wordt voorzien voor de Defensie ministeriële in juni en de NAVO-top in Madrid in juni 2022. Is het juist dat op de NAVO-vergadering van vorige week donderdag daadwerkelijk is besloten om de voorwaartse verdediging in Oost-Europa uit te voeren? Of moet dat nog gebeuren in Madrid? Gaat het hier om een tussenbeslissing? Is met andere woorden het overbrengen van vier extra Rapid Battalion Groups naar vier Oost-Europese landen het enige dat op het programma staat? Nu gaat het om zo'n 8.000 mensen die in vier «nieuwe» Oost-Europese landen worden geplaatst. Wat is de verwachting van het (eventuele) eindresultaat van de voorwaartse verdediging of *Deterrence by denial*? Gaat dit ook gelden voor de Baltische staten?

Kernwapens

Ten aanzien van kernwapens in de nieuwe strategie hebben de leden van de SP-fractie de volgende opmerkingen en vragen. De aanwezigheid van kernwapens is altijd verdedigd met de afschrikkingstheorie. Maar hoe staat het met dit concept nu Rusland laat blijken ze als slagveldwapen in te kunnen zetten? Deelt de Minister de opvatting van deze leden dat deze ontwikkeling het idee van atoomafschrikking ondergraven heeft? Wat betekenen de recente ontwikkelingen in de oorlog in Oekraïne voor het denken over de rol van kernwapens in het nieuwe strategisch concept?

Wat wordt kortom de rol van kernwapens binnen de NAVO? Komt de nieuwe Amerikaanse *nuclear posture review* aan bod in de volgende NAVO-ministerraad? Is er ook sprake van nieuwe «*nuclear sharing*» landen? Is het mogelijk dat dit beleid wordt uitgebreid of veranderd?

Dat brengt ook de vraag nu de hele verdediging van de NAVO in oostelijke richting opschuift: is er sprake van oorlogslocaties of zelfs vredeslocaties voor kernwapens in het oosten van Europa?

Wat betekent dit voor de JSF-taak in Volkel? Verandert daaraan iets? Komen de eerste vier toestellen als voorzien op 30 juni? Wanneer verwacht de Minister de kernbommen voor de F-35 (de B-61-12)? Is er vanwege de toegenomen spanning in Europa iets veranderd aan de lopende atoomtaak voor de «oude» F-16 en de «oude» B-61-11? Zo ja, wat?

Wat veranderen deze concrete dreigingen voor de Nederlandse regering aan het standpunt dat kernwapens zo spoedig mogelijk moeten worden uitgebannen? De conferentie van het VN-verdrag op een verbod van kernwapens staat in Wenen in juni gepland. Meerdere malen hebben we al aan de Nederlandse regering om deelname als waarnemer gevraagd. Meer dan ooit dringt die noodzaak zich op. Sterker nog, ondertekening door Nederland en het aandringen in de NAVO om dat mogelijk te maken, is een uitstekende beleidslijn. Is de Minister bereid dat in de vergadering komende week in te brengen? De Duitse regering meldde bij aantreden eind 2021 dat zij als waarnemer aanwezig zou zijn. Is de Minister bereid samen met de Duitsers bij de conferentie van Wenen als waarnemer aanwezig te zijn?

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-fractie

De leden van de GroenLinks-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de NAVO Ministeriële bijeenkomst op 5 en 6 april 2022 en hebben hierover de volgende vragen en opmerkingen.

Rusland en Oekraïne

De leden van de GroenLinks-fractie zijn positief over het feit dat Nederland tijdens de aanstaande NAVO Ministeriele bijeenkomst het belang zal benadrukken van een krachtig NAVO-beleid ter verdediging van het Euro-Atlantisch grondgebied. Zij vragen de Minister echter naar zijn mening over het feit dat niet alle NAVO-landen de huidige sancties tegen Rusland steunen. Hoe kijkt de Minister aan tegen het feit dat bijvoorbeeld Turkije de sancties tegen Rusland niet steunt? Op welke manier is hij bereid druk uit te oefenen op Turkije om deze sancties wel te gaan steunen?

NAVO 2030 / Strategisch Concept

De leden van de GroenLinks-fractie zijn positief over het feit dat het Strategisch Concept, waarvan de laatste versie uit 2010 stamt, dit jaar vernieuwd zal worden en richting zal geven aan het handelen van de NAVO het komende decennium. Zij vragen zich af op welke manier er in het strategisch concept aandacht zal zijn voor een meer strategische samenwerking tussen de NAVO en de Europese Unie. De GroenLinks-fractie is van mening dat een effectieve NAVO aan slagkracht zou winnen door niet alleen meer financiering te krijgen, maar juist ook door effectievere samenwerking tussen NAVO-lidstaten onderling. De leden van de GroenLinks-fractie zijn daarom benieuwd hoe de Minister aankijkt tegen het feit dat er op dit moment veel verschillende wapensystemen worden gebruikt binnen de NAVO-lidstaten, waardoor de interoperabiliteit tussen de verschillende systemen laag is. Op welke manier is de Minister bereid om in te zetten op effectievere samenwerking binnen de NAVO-lidstaten en wat ziet hij daartoe als de belangrijkste middelen? Kan de Minister aangeven hoe de samenwerking tussen de NAVO en de EU volgens hem verbeterd zou moeten worden? Op welke manier gaat de Minister concreet inzetten op het voorkomen van dubbelingen in materiaal tussen de EU en de NAVO?

Rol China

De leden van de GroenLinks-fractie zijn daarnaast ook positief over het feit dat aandacht besteedt zal worden aan het toenemende assertieve optreden van China. De leden zijn in dat kader benieuwd naar de appreciatie van de Minister over de toegenomen dreiging van China ten aanzien van Taiwan de afgelopen maanden, en horen graag hoe hij dit onderwerp onder de aandacht zal brengen tijdens deze Ministeriele bijeenkomst. Hoe gaat de NAVO gecoördineerd samenwerken om de druk op Xi Jinping op te voeren en een aanval op Taiwan te voorkomen?

Veiligheidsimplicaties oorlog in Oekraïne voor bredere regio

De leden van de GroenLinks-fractie zijn positief over het feit dat tijdens de bijeenkomst ook gesproken zal worden met Georgië over de implicaties van de oorlog voor landen als Georgië, Moldavië en Bosnië-Herzegovina. Wat is de inzet van de Minister als het gaat om het beschermen van deze landen tegen de Russische dreiging? Hoe groot acht de Minister de kans dat de oorlog overslaat naar deze landen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de Groep Van Haga

De leden van de Groep Van Haga danken de Minister voor de geannoteerde agenda ten behoeve voor de NAVO ministeriële bijeenkomst op 6 en 7 april.

Deze leden veroordelen de inval van Rusland in de Oekraïne. Zij onderschrijven echter niet de stelling die de kern van het kabinetsstandpunt verwoord, namelijk om in te zetten op zo stevig mogelijke maatregelen tegen Rusland, steun bieden aan Oekraïne en versterking van afschrikking en verdediging van het verdragsgebied, zonder aanleiding te geven tot verder escalatie. Deze leden vinden dat dit laatste het hoofddoel moet zijn, ervoor zorgen dat er geen aanleiding is tot verder escalatie van deze oorlog. De opmerkingen die de Amerikaanse president recent heeft gedaan, hebben dan ook geen goed gedaan in deze en terecht hebben president Macron en bondskanselier Scholz hier direct afstand van genomen. Hoe beoordeelt de Minister de opmerkingen van de president en vicepresident van de Verenigde Staten?

Deze oorlog is verschrikkelijk, in de eerste plaats voor het Oekraïense en het Russische volk maar verandert van dag tot dag. Laten we te allen tijde ons hoofd koel houden en blijven inzetten op diplomatiek overleg. Degenen die verantwoordelijk zijn voor schendingen van het humanitair en internationaal recht, inclusief oorlogsmisdaden, moeten uiteindelijk ter verantwoording geroepen worden, maar daarvoor is nu nog te veel onduidelijk.

Voor wat betreft de onderhandelingen die dit voorjaar starten met betrekking tot het volgende Strategische Concept maken de leden van de Groep Van Haga zich grote zorgen over het gewicht dat wordt toegekend aan de nauwe samenwerking tussen de NAVO en de EU. Zij vrezen dat dit een opmaat is naar een Europees leger, terwijl de meerderheid van de Kamer zich duidelijk heeft uitgesproken tegen het instellen van een Europees leger. Kan de Minister aangeven hoe hij deze nauwe samenwerking ziet en hoe hij duidelijk gaat maken aan de overige bondgenoten dat Nederland geen Europees leger wenst? Verder vragen de leden van de Groep Van Haga zich af wat de rol van de NAVO kan zijn met betrekking tot klimaatverandering?

Graag willen deze leden drie moties indienen bij het tweeminutendebat.

Vragen en opmerkingen van de leden van de DENK-fractie

De leden van de DENK-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de NAVO ministeriële bijeenkomst van 6 en 7 april 2022.

Rusland / Oekraïne

De leden van de DENK-fractie ondersteunen het sterk veroordelen van de inval van Rusland in Oekraïne. De kabinetsinzet focust zich op het inzetten op zo stevig mogelijke maatregelen tegen Rusland, steun bieden aan Oekraïne en versterking van afschrikking en verdediging van het verdragsgebied, zonder aanleiding te geven tot verdere escalatie. De leden van de DENK-fractie vragen of het kabinet een nadere toelichting kan geven over het ondersteunen van Oekraïne zonder aanleiding te geven tot verdere escalatie. Hoe wordt dit bewerkstelligt?

NAVO 2030 / Strategisch Concept

De veiligheidssituatie in de wereld veranderd drastisch waardoor het strategisch concept cruciaal blijkt te zijn. De collectieve verdediging voor de veiligheid van het Euro-Atlantisch gebied komt weer ter sprake door de recente inval van Rusland in Oekraïne. Het agressieve handelen van Rusland, heeft een weerslag in de Westelijke Balkan. Ook hier verspreid de onrust zich bij burgers. Desalniettemin is het kabinet akkoord gegaan met een additionele toevoeging aan het strategisch kompas waarbij er

expliciet wordt verwezen naar samenstellende volkeren in Bosnië en Herzegovina. Deelt het kabinet de mening dat dit niet bijdraagt aan de crisisbeheersing alsmede coöperatieve veiligheid van de regio en dat dit onwenselijk is?

Georgië en Oekraïne

Landen in de directe nabijheid van de NAVO die kwetsbaar zijn voor ondermijning en mogelijk militaire agressie vanuit Rusland, zoals Georgië, Moldavië en Bosnië en Herzegovina, krijgen extra aandacht. Kunt u nader toelichten op welke wijze de bovengenoemde landen ondersteund zullen worden? Kunnen zij rekenen op meer militaire inzet? Op welke wijze zullen deze landen tevens gesteund worden om ondermijning tegen te gaan? Binnen welke termijn kunnen de bovengenoemde landen rekenen op extra aandacht?

Vragen en opmerkingen van de leden van de Volt-fractie

De leden van de Volt-fractie vragen de Minister hoe hij van plan is in NAVO-verband om te gaan met de mogelijk verdergaande escalatie op Oekraïens grondgebied? En hoe is de Minister voornemens in NAVO-verband om te gaan met een mogelijk verdergaande escalatie op Oekraïens grondgebied op de Europese buitengrenzen? Ook vragen de leden van de Volt-fractie de Minister of hij kan monitoren of de versterking van de Europese buitengrenzen door de NAVO-troepen sinds vorige week al effect heeft? Wat zal de Nederlandse inzet in NAVO-verband zijn als volgende week wordt gesproken over de mogelijk noodzakelijk verdere versterking van de Europese buitengrenzen?

Verder verneemt de Volt-fractie graag of het kabinet zich volgende week nog zal uitlaten over een verbeterde Europese slagkracht, om zo daadwerkelijk operationeel te kunnen zijn en zo de Europese belangen kan handhaven?

De Minister zal ook spreken met NAVO-partners in Azië en Oceanië. De Volt-fractie vraagt de Minister of India en Singapore ook zijn uitgenodigd? India is voor de EU en de VS een strategische partner in Zuidoost-Azië maar toont nu zelf voorzichtig interesse in alternatieve Russisch-Chinees betalingsverkeer en het te hulp schieten van Rusland als het gaat om het afnemen van Russisch gas. De Volt-fractie wil het belang onderstrepen van het aanhalen van de banden met India en Singapore, dat nu strategisch van groot belang is, om te voorkomen dat er een Aziatische economische coalitie ontstaat en een versnelling van het machtsevenwicht plaatsvindt. Hoe is de Minister voornemens dit belang in NAVO-verband te onderstrepen tijdens de NAVO ministeriële? Hoe ziet de Minister bovendien zelf de rol van de NAVO ten aanzien van de financiële en handelsstromen met de NAVO-leden in Zuidoost-Azië?

In de geannoteerde agenda lezen de leden van de Volt-fractie dat Nederland het grote gewicht van nauwe NAVO-EU samenwerking benadrukt en dat dit een speerpunt is van het Nederlandse veiligheidsbeleid. De leden van de Volt-fractie vragen de Minister dan ook of het kabinet het belang van de Europese strategische autonomie zal onderstrepen in de vergadering? De EU kan immers een belangrijke bijdrage leveren aan het mandaat van de NAVO.

Het Strategisch Kompas zet in op een snelle reactie in crisistijden, indien mogelijk met partners en waar nodig alleen. De samenwerking met Amerika staat daarin centraal. Is de Minister bereid om eerst op EU-niveau overeenstemming te bereiken over een strategie alvorens de samen-

werking met de VS op te zoeken? Dit versterkt de Europese positie in NAVO en voldoet aan de oproep van Biden voor een autonoom Europa.

II Antwoord/ Reactie van het kabinet

III Volledige agenda

Geannoteerde agenda voor de NAVO ministeriële bijeenkomst op 6 en 7 april 2022. Brief regering d.d. 25-03-2022, Minister van Buitenlandse Zaken, W.B. Hoekstra (2022D11897)

Verslag van de NAVO ministeriële bijeenkomst van 7 januari 2022. Brief regering d.d. 14-01-2022, Minister van Buitenlandse Zaken, W.B. Hoekstra (Kamerstuk 28 676, nr. 385).

Verslag van de NAVO ministeriële bijeenkomst van 30 november en 1 december 2021. Brief regering d.d. 13-12-2021, Minister van Buitenlandse Zaken, H.P.M. Knapen (Kamerstuk 28 676, nr. 382).